

La Formació Professional en el marc de la pandèmia

Josep Nogueres i Cervera

Professor de Formació Professional i coordinador del CFGM de Gestió Administrativa
 Institut de la Vall del Tenes (Santa Eulàlia de Ronçana, Vallès Oriental)

Resum

La Formació Professional en el marc de la pandèmia

Aquest escrit vol mostrar, per una banda, l'afectació de la pandèmia en un institut de secundària on el professorat comparteix l'activitat lectiva entre alumnat de Batxillerat i Formació Professional (FP). L'article presenta diverses reflexions envers els canvis que caldrà tenir en compte a partir del que hem après amb la pandèmia i el que ha implicat en un grup d'alumnat de cicle formatiu de grau mig de Gestió Administrativa. Algunes de les reflexions poden ser extrapolables a altres grups i etapes i ens acosten a la realitat viscuda en l'àmbit educatiu de la formació professional.

Paraules Clau: Formació professional, presencialitat, interacció, vincle emocional

Abstract

Vocational training in the context of the pandemic

This paper aims to show, on the one hand, the impact of the pandemic in a high school where teachers share the teaching activity between high school students and vocational training (FP in Spanish). The article presents several reflections on the changes that will need to be taken into account based on what we have learned from the pandemic and what it has involved in a group of middle school students in Administrative Management. Some of the reflections can be extrapolated to other groups and stages and bring us closer to the reality lived in the educational field of vocational training.

Keywords: Professional training, face-to-face, interaction, emotional bond

El nostre context professional

L'institut La Vall del Tenes neix a principis dels 80 com a institut mancomunitat entre les poblacions de Bigues i Riells, Santa Eulàlia de Ronçana, Lliçà d'Amunt i Lliçà de Vall (Vallès Oriental). La seva creació va ser tot un repte per al director del centre Joan Ruíz i Calonja, que va pensar el projecte seguint els mateixos principis inspiradors de l'Institut Escola republicà.

Des de la seva creació, sempre es va treballar perquè BUP i FP fossin dues opcions igualitàries i totalment integrades en la vida escolar. Per tant, des del seu inici el professorat imparteix classes a les dues disciplines i l'alumnat participa, en tot moment, de totes les activitats que es fan al centre. Aquesta convivència s'ha portat a terme fins a l'actualitat on compartim ESO, CFGM, Batxillerat i Batxibac.

Del desconcert inicial per la pandèmia a la reorganització forçosa

El dijous 12 de març de 2020 sempre quedarà marcat pel desconcert que va regnar a l'institut en el moment en què el director anunciava a tot el professorat la interrupció temporal de les classes pels quinze dies següents. Més endavant, ja aniríem rebent informació de com hauria de continuar l'activitat escolar. Al cap de pocs minuts ho explicàvem a l'alumnat, així, de cop i volta, sense cap mena de preparació per a res.

Alguns alumnes contents, perquè ho van associar a unes vacances inesperades, d'altres preocupats perquè no sabien què passaria i no saber és sinònim d'incertesa. Per altra banda, el professorat desconcertat per l'excepcionalitat del moment, intentàvem començar a pensar com reformular la programació i la manera d'actuar a partir de la propera setmana. Tothom va intuir que no serien quinze dies.

L'activitat escolar s'estructura a partir d'unes convencions molt interioritzades per tot el col·lectiu que, difícilment, pot conviure sense elles. Hi ha horaris, sonen timbres, hi ha canvis de classe, s'expliquen temaris, sortim al pati... Tot el conjunt de persones que formem l'escola ho tenim assumit. Són les rutines que ens donen seguretat, sabem què hem de fer, quin és el nostre paper i què s'espera de nosaltres, tant del professorat com de l'alumnat. Tota aquesta dinàmica s'acaba d'un dia per l'altre, sense cap tipus de comiat.

Del dijous 12 al dilluns 16 de març de 2020 vàrem canviar l'aula, la pissarra i la classe, per la càmera, la pantalla i el Moodle. A partir d'aquell moment, l'espai de treball seria l'habitació, les explicacions es farien a través del micro i la pantalla i, per tot suport de la matèria, tindríem la plataforma digital. Tot i que algunes eines ja les utilitzàvem com a suport complementari o d'ampliació, imprevisiblement, es van convertir, tot d'una, en les úniques eines de treball, que ens permetien mantenir el vincle de relacions.

Ningú va fer l'aprenentatge previ i, evidentment, tothom va haver de començar de nou sense cap tipus d'informació sòlida. El professorat sabem posar-nos davant la classe, però en tot aquest temps, hem comprovat que posar-nos davant la càmera és una altra història. La interacció amb l'alumnat es converteix en distant i als nois i noies els costa llevar-se per seguir les mateixes rutines que quan van a l'escola. Mentalment no és el mateix llevar-se per sortir de casa que llevar-se per posar-se davant l'ordinador. Aquest canvi d'hàbits no es van treballar mai prèviament i, per tant, va ser un obstacle més que caldria superar, un aprenentatge que tots hauríem d'anar fent malgrat que a dia d'avui, quan fem classe online per confinament puntual, encara no ho hem solucionat del tot.

Els espais domèstics van canviar les seves funcions, l'habitació o el menjador van passar a ser l'aula. Si eren espais compartits calia organitzar-los per teletreballar tota la família, això va comportar que l'atenció i concentració necessàries fossin complicades. Algunes famílies van passar de tenir feina a no tenir-ne en qüestió d'hores i, per si no n'hi hagués prou, les línies d'Internet domèstiques no estaven preparades per tanta activitat. No totes les llars estaven dotades de la infraestructura suficient com per suportar aquesta nova manera de treballar. Aquest fet va fer aflorar una altra conseqüència negativa de la pandèmia

al procés formatiu, ja que posava de manifest les diferents condicions econòmiques i socials de les famílies i com aquestes situacions repercutien en el rendiment escolar.

El desconcert del primer dia es va convertir en un desgavell els dies següents, ens va costar posar ordre per començar qualsevol activitat, fins que tothom no estava a punt passava molta estona, costava mantenir la concentració i la dinàmica de qualsevol activitat, tot era molt feixuc per a tothom. Ara bé, amb molta bona voluntat, s'intentava tirar endavant una tercera avaluació ferida de mort.

La formació professional i la presencialitat mediatitzada

Sempre he dit que la formació professional «es toca», no es pot entendre la FP sense el taller, el laboratori, la botiga o l'oficina. Són ensenyaments on la pràctica és fonamental per assolir l'objectiu principal dels estudis, aprendre l'ofici.

La FP s'ha de viure cada dia, la majoria de matèries es fan practicant i, per tant, l'espai, l'alumnat i el professorat és un tot que avança conjuntament. Els nois i noies de Cicle Formatiu de Grau Mig, en particular, necessiten el docent al costat. Els dubtes que sorgeixen a cada explicació, cal comentar-los al moment; cal anar taula per taula a solucionar un problema particular. La pandèmia va trencar aquesta dinàmica canviant inconscientment l'essència dels estudis. Comunicar-se a través de la pantalla suposava una certa desacceleració en la dinàmica relacional del grup ja que es deixava de treballar en un espai conjunt per passar a fer-ho de manera individualitzada visualitzant uns quadrets segmentats a la pantalla que significaven una suma d'individualitats, però que difícilment es podien assemblar a un grup classe vivencial, on les emocions són explícites i les interaccions molt més immediates, on el professorat observa les interaccions lingüístiques i les expressions corporals sense pantalles mediadores, on el professorat pot intervenir individualment amb una mirada, amb un gest, amb un somriure, amb una petita conversa íntima que no calgui compartir amb la resta d'alumnes, on la proximitat física permet molt millor la comprensió emocional del moment de cada alumne i del feedback que ens demana.

La relació que s'estableix entre el propi alumnat es fonamenta en la col·laboració mútua. Durant l'activitat lectiva s'ajuden i ens agrada que hi hagi intercanvi d'opinions i discussions entre ells amb la finalitat d'aprendre a trobar solucions conjuntes. Creiem que aquest ambient d'agora és fonamental per l'evolució en les competències que es trobaran en el món laboral.

Tot això pràcticament es va perdre i s'establí una dinàmica totalment diferent. L'alumnat s'havia de comunicar per WhatsApp, hi havia mals entesos, alumnes que no s'assabentaven del que calia fer, etc. Per la nostra banda enviàvem mails i penjàvem activitats al Moodle. Ens vàrem adonar que el resultat no va ser l'esperat. Hi va haver mala comunicació, interrupcions, mala visibilitat, problemes tècnics... Els alumnes més responsables s'angoixaven, veien que els costava entendre les explicacions de la matèria i ells mateixos es frenaven per no estar preguntant tota l'estona. Els que s'estaven despenjant a classe i que, amb constància intentàvem que no es quedessin al marge, es varen despenjar del

tot perquè els costava estar atents, llegir el material que els anàvem passant, preguntar o senzillament posar-se davant l'ordinador amb les mateixes condicions que vindrien a l'escola. A classe els podíem acompanyar, estar-hi més a sobre, controlar-los pedagògicament de prop. Per via telemàtica va ser molt complicat i, alguns, es van acabar perdent del tot.

La pèrdua de les pràctiques professionals com a eina integradora i socialitzadora

Per qualsevol alumne de FP, les pràctiques són un dels moments més significatius dels seus estudis. En parlem llargament a les tutories de primer curs, els expliquem el funcionament i la importància que tenen per la consolidació del seu aprenentatge. Poden començar-les a mitjans del tercer trimestre de primer i s'allarguen durant tot segon.

A l'empresa, prenen sentit els coneixements teòrics que han après a l'institut, és l'oportunitat de veure i viure de primera mà l'ofici, estar en contacte real amb professionals dels quals podran aprendre algunes tècniques específiques que, difícilment poden adquirir a l'institut. També és el moment de demostrar la seva capacitat, la seva vàlua personal i buscar una oportunitat per accedir al món laboral. La durada de les pràctiques està entre els quatre o cinc mesos d'estada a l'empresa i aquest temps és fonamental per la seva formació i aspiracions professionals.

L'alumnat de Cicle es troba en un moment important de la seva etapa de creixement. Estan finalitzant l'etapa d'adolescència i entrant a l'etapa de joventut. De fet, hi ha una gran diferència entre l'alumnat que arriba a primer curs i els que acaben segon. Són dos anys molt intensos on les pràctiques els fan descobrir el món dels adults i en els que observem canvis substancials.

A l'institut conviuen en un entorn jove, on la interacció sempre és amb nois i noies de la mateixa edat, el mateix passa amb les activitats extra escolars. El món adult representat per l'escola i la família no entra dins dels seus paràmetres, els queda lluny. En aquesta etapa, la funció de l'adult, segons la seva mirada, és fiscalitzadora i repressora, l'adult és la figura que posa exàmens, posa notes, marca hores d'arribada, controla amics, sanciona si cal... Si qualsevol adult intenta acostar-s'hi i participar de les seves converses, sempre hi ha una certa reserva i si acabes entrant-hi serà perquè volen i fins on volen, el microcosmos no es trenca tan fàcilment. Així doncs, a les pràctiques apareix una figura nova, el company o la companya de feina i amb ella un nou tipus de conversa i de preocupacions. S'adonen que estan envoltats de persones adultes preocupades per pagar el lloguer o la hipoteca, que han de portar els fills al metge o tenen familiars grans amb alguna dependència al seu càrrec i poc a poc descobreixen una altra realitat que tenen molt a prop i que, probablement, fins aleshores desconeixien. Des d'aquest punt de vista, les pràctiques ajuden a integrar els joves a la dinàmica de la societat adulta, ajuden a obrir portes i, sobretot, obren els ulls del jove, que pot veure com es desplega un món on les accions no són tan visceralment com en l'adolescència, sinó que estan plenes de matisos. En definitiva, l'ajuden a créixer com a persona.

L'alumnat de segon curs, sobretot, té posades les expectatives en començar a treballar a l'estiu i, amb una mica de sort, aprofitarà el lloc de pràctiques per fer alguna substitució, ja que, generalment, s'esforça per fer-ho bé i deixar bon gust de boca al lloc de treball.

Pràcticament tothom entra en la majoria d'edat durant aquesta època i, tot i tenir pensat continuar el Grau Superior, ho volen combinar amb una feina, ja que comencen a tenir despeses particulars importants que han de pagar de la seva butxaca: roba, carnet de conduir, concerts, benzina pel cotxe, oci de cap de setmana...

Per l'alumnat de primer, els mesos d'abril i maig representen l'inici de les pràctiques, la novetat, el tret de sortida, veure la realitat de tot el que hem treballat a tutoria. En aquest moment ja tenen tota la informació, hem fet tots els formalismes protocol·laris i tot està llest per començar gradualment.

Així doncs, el mes de març és crucial per a tot el col·lectiu. L'aturada que va comportar la pandèmia va significar també minvar les il·lusions de tot el que s'havia edificat fins el moment, tant per primer com per segon. En qüestió d'hores tot va perdre sentit i va caldre reordenar-ho de nou. En el nostre cas, ningú les va poder continuar. Algunes empreses ens van comunicar que havien de tancar perquè d'un dia per l'altre havien perdut totes les comandes, d'altres van fer reestructuració de personal i s'havien d'organitzar per començar a teletreballar, per tant, amb l'alumnat de pràctiques no s'hi comptaria per res, ja que prou feina tenien a organitzar el personal propi de l'empresa.

Només en algun cas puntual, les pràctiques es van reprendre durant el mes de juliol. Va ser un cas excepcional, la resta van acabar-les per aquest curs, i amb la seva finalització, també s'acabaven les expectatives laborals del futur més proper.

Recuperar el valor de l'institut i la formació com a punt de trobada i convivència

Tancar el curs no és únicament posar les notes finals i signar actes i expedients. Representa acomiadar-se personalment de la promoció que finalitza els estudis, celebrar aquest pas juntament amb les famílies un cop fetes les entrevistes finals. És un moment de distensió i alegria, el moment on el protagonista és l'alumnat, el moment de la festa, dels comiats i l'emoció del repte superat. A partir d'aquest instant cada persona agafarà camins diferents, per això és molt important donar-hi la rellevància que es mereix, és la finalització d'una etapa, que en el cas de la FP, representa entrar de ple dret en el món dels adults.

Aquest cop no es va poder fer res. Amb les famílies es van fer entrevistes per via telemàtica, intentant crear un clima d'intimitat i confiança, però a través de la pantalla va ser complicat. Malgrat tot, vàrem parlar de l'angoixa que va suposar aquest tercer trimestre degut a la incertesa i canvis constants, també vàrem parlar del futur i dels neguits que les famílies van passar durant aquest trimestre. Algunes van preocupar-se molt degut a que es van veure desbordades pel desconeixement tecnològic que els va sobrevenir en tan poc temps. Els fills i

les escoles varem exigir unes solucions que moltes famílies no van poder assumir ni econòmica, ni conceptualment. Es van veure desbordades per les TIC.

De l'alumnat ens en varem acomiadar amb una trobada presencial, pràcticament clandestina, no hi va haver abraçades ni encaixades de mans. Unes paraules de suport moral i moltes converses en petits comitès explicant anècdotes de l'activitat lectiva d'aquest trimestre serien tota la festa. No cal dir que es va perdre una part essencial de l'escola.

Algunes conclusions

Podria concloure resumint tota la incertesa, l'angoixa i la desestabilització que ha comportat la pandèmia, però la meua visió optimista del món em fa veure, malgrat tot, l'oportunitat que ens ha brindat aquesta situació sobrevinguda. D'aquest relat, en podem treure diverses conclusions:

1. La pandèmia ens ha sorprès a tots, ens ha fet canviar les nostres maneres d'actuar i ens ha obligat a adaptar-nos ràpidament a un sistema de treball digital difícilment inimaginable uns dies abans del més de març. Si ho analitzem a fons ens adonem que la pandèmia ha posat de manifest les mancances i les necessitats del sistema organitzatiu actual. L'adaptació al canvi s'ha d'incorporar a les nostres vides, tant a nivell familiar com professional. Per tant, la FP ha de preparar persones amb la capacitat d'assumir-lo en qualsevol moment. El que ha passat ha de servir com avís del que es trobaran, ells i nosaltres, en el futur més proper.
 En una societat on els llocs de treball són canviants i pràcticament ha desaparegut el concepte de lloc de treball fix, el professorat de FP hem de ser capaços d'educar en aquest sentit. La formació al llarg de la vida i l'adaptabilitat al canvi constant en el procés d'aprenentatge de l'alumnat és la clau de volta per a l'èxit professional. I aquest missatge hem de saber-lo transmetre a les famílies i als nois i noies. No s'ha de viure com una angoixa, sinó que cal assumir-ho com una nova oportunitat. A temps pretèrits no hi tornarem.
2. La creativitat i el treball en equip ha de ser un dels pilars fonamentals de la FP. Durant tot aquest temps hem vist persones inventant, pensant, adaptant, millorant qualsevol activitat per adaptar-la a la nova situació. L'alumnat ens ha fet veure com cal canviar la manera de treballar per adaptar-la realment a l'era digital. Si abans deia que espai, alumnat i professorat és un tot que avança conjuntament, ara ho canvio per un equip que treballa conjuntament, persones que col·laboren entre si per dur a terme un mateix objectiu, entre les quals s'estableixen sinergies que ajuden a desenvolupar-lo. Per tant, el gran repte de futur pel professorat de FP és assentar els fonaments perquè aquest treball en equip sigui possible.
3. Aquesta necessària adaptació a l'era digital i les noves tecnologies educatives que incorpora, requereix una visió crítica. Cal observar bé les millores que ens ofereix, però també les deficiències que fa evidents, des de l'accessibilitat fins el marc de

relacions que modifica o canvia. En aquest context, la pandèmia ha posat de manifest la revisió imprescindible, així com el valor transcendental de la presencialitat en la interacció educativa de la FP i el valor de l'aprenentatge motivacional de les pràctiques professionals.

Quan vaig a visitar les empreses perquè acullin alumnes en pràctiques, els empresaris sempre em comenten; «*Sobretot vull persones amb actitud proactiva, no vull persones que es queixin, vull persones que aportin solucions*». Si bé durant el curs 19-20 hem posat el focus en la queixa per tot el que anava malament, el curs 20-21 ha de servir per trobar noves propostes que aportin solucions reals a una nova manera de fer i d'educar, mantenint allò que ens identifica plenament amb el valor de la relació i la interacció mestre/alumne envers l'aprenentatge i avançant en tot allò nou que hem d'incorporar en tecnologia i didàctica.

Webgrafia

- Consell de la Formació Professional (2020). *Consideracions i reptes sobre la formació professional davant la crisi sanitària provocada per la Covid-19*. [en línia]. [consulta 30/01/2021]. Disponible en Internet:
<https://www.fundaciobcnfp.cat/wp-content/uploads/2020/05/200518-Consideracions-i-reptes-de-la-FP-davant-la-situació-provocada-pel-COVID-19-Consell-FP-de-Bcn.pdf>
- Martin Rivera, J. (2020). *Repensem l'FP en temps de Covid-19*. El diari de l'educació. [en línia]. [consulta 30/01/2021]. Disponible en Internet:
<https://diarieducacio.cat/repensem-lfp-en-temps-de-la-covid19/>
- CCOO (2020). *Davant la crisi sanitària del Covid-19 l'FP necessita mesures compromeses i consensuades*. Educació. [en línia]. [consulta 01/02/2021]. Disponible en Internet:
<https://educaccio.cat/2020/fp/davant-la-crisi-sanitaria-del-covid-19-lfp-necessita-mesures-compromeses-i-consensuades/>
- Franci, J. (2020). *La Formació Professional i el mercat de treball pos-COVID-19*. Educaweb [en línia]. [consulta 01/02/2021]. Disponible en Internet:
<https://www.educaweb.com/noticia/2020/10/29/formacio-professional-mercat-treball-pos-covid-19-19342/>
- Cabanillas, T. (2020). *La Covid-19 posa en perill les pràctiques obligatòries dels alumnes de formació professional de TGN*. Tarragona Digital. [en línia]. [consulta 08/02/2021]. Disponible en Internet:
<https://tarragonadigital.com/area-metropolitana/institut-pere-martell-dificultats-practiques-empresa-coronavirus>
- Nadal, M. (2020). *Com viuen els estudiants la crisi del Covid-19?*. El diari de l'educació [en línia]. [consulta 08/02/2020]. Disponible en Internet:
<https://diarieducacio.cat/com-viuen-els-estudiants-la-crisi-del-covid-19>

Comisión ejecutiva general (2020). *El sistema educativo en la crisis del COVID-19*. Frente de estudiantes. [en línea]. [consulta 08/02/2020]. Disponible en Internet: https://www.frentedeestudiantes.es/wp-content/uploads/2020/04/Informe_COVID19.pdf